

Szavojai fényképezőgép

RENÉ ROYER MÉRNÖK GYÁRÁBAN, AZ 1950-ES ÉVEKBEN OLYAN FÉNYKÉPEZŐGÉPEKET KÉSZÍTETT, AMELYEKEN A *MADE IN FRANCE* SZÖVEGES FELIRAT HELYETT FRANCIAORSZÁG NAGY MÚLTÚ ORSZÁGRÉSZÉNEK, SZAVOJÁNAK STILIZÁLT CÍMERÉT JELENÍTETTE MEG.

ELŐÉLET

A *Fotóművészet* hasábjain 2013 óta két tucat olyan cikket tettem közzé, amelyekben különböző fényképezőgépeket, valamint tervezőiket és gyártóikat ismertettem. Az Olvasó megismerkedhetett – többek között – az Osztrák-Magyar Lechnerrel, Langerrel, a német Ermanox-szal, Contaflex-szel, Plaubel Makinával és a szecessziós Certo Damen Kamerával. A japán termékek közül szó esett az Olympus Penről és a Leotaxról, az angol fényképezőgépek közül a feltaláló, W. H. Fox Talbot egércsapdájáról, az MPP műszaki, a Sanderson, a Lizars és a Middlemiss favázás kameráról. Az Egyesült Államokban előállított eszközök hosszú sorából a TDC Stereo és a Zone VI gépeket ismertettem, a KGST szocialista iparát pedig a lengyel Alfa képviselte. Most egy akár rejtélyesnek is nevezhető francia termékcsalád kerül sorra. René Royer mérnök a Lumière cégnél dolgozott. Fia születése után, 1947-48-ban *Société Industrielle de Technique Optique* (SITO) néven alapított céget a Párizstól nem messze található Fonteney-sous-Bois-ban. A cég az 1960-as évek elején megszűnt, Royer állítólag a Yashicánál folytatta ott, ahol abbahagyta (a kétfényaknás-tükörreflexes, 6x6 cm-es képméretű fényképezőgépekre utalok).

SITO HELYETT ROYER

René Royer a gyárában előállított fényképezőgépeken – érdekes módon – nem cégének megnevezését, hanem márkaként saját nevét, típusként pedig Franciaországnak a Léman-tótól délre fekvő és a Cöte d'Azur-ig terjedő országrészének nevét, azaz Szavoját tüntette fel. Egyes kamerákon megtalálható a típusnéven (Savoy) túlmenően az országrész stilizált címe a pajzsba foglalt (vörös) kereszt is.

Royer 1949-től 1953-ig kilenc féle harmonika-kihuzatos klappkamerát forgalmazott, ezek közül az egyik 4,5x6

cm-es, a többi vegyesen 6x6-os és 6x9-es képméretű. (Utóbbiakba 4,5x6-os szűkítő helyezhető.)

1950-ben mutatta be a cég az Altessa IV (vigyázat, nyilvánvalóan nem Altissa!) nevű merev vázas 6x9-es képméretű fényképezőgépét, amelybe SOM Berthiot gyártmányú 3,5/100 mm-es objektívet építettek be. Ugyanettől az esztendőől már távmérős, harmonika-kihuzatos klappkamerákat is gyártottak, az öt típusból négybe SOM Berthiot, míg az ötödikbe Angenieux 3,5/100-as objektívet helyeztek el.

1952 lehetett Royer pénzügyileg legeredményesebb éve. Akkor ugyanis André Grange 1944-ben, Saint-Étienne-ben alapított cége, a Société Française Photorex tönkrement és Royer megvásárolta tőle az Atoflex néven kifejlesztett kétfényaknás, tükörreflexes kamera gyártási jogát. Grange 1949-től még Rex Reflex néven három különböző kétfényaknást gyártott, amelyekbe vegyesen SOM Berthiot Flor és Angenieux 3,5/75 mm-es objektíveket épített be. Az Atoflex egy már piacra nem dobott új változat lett volna. (Furcsa módon a mítoszteremtő amerikai Jim McKeown másfél oldalas ismertetésébe¹ bele sem vette a Royflex nevű kétfényaknásokat, annyira nem tartja őket a SITO önálló termékének...!)

René Royer az 1950-es évek közepén hozta forgalomba a Savoy típusnevű kisfilmes, léptékes élességállítású fényképezőgépét, amelynek 1958-ig legkevesebb három fő változata került forgalomba. Az altípusokkal jól elvannak a francia gyűjtők, akik imádják a Savoya (!) nevűt, amelyben nem 2,8/45-ös, hanem 3,5-ös objektív található és a zárszerkezet legrövidebb expozíciós ideje sem 1/300 hanem 1/250. A 3f tetejébe egyes vakukörtét lehetett illeszteni és ezen a típuson a címer már színes. Néhányan tévesen emiatt svájci gyártmányúnak gondolják ezt a stílusos kivitelű tárgyat.

Fia visszaemlékezése szerint apja volt „a” mérnök a fonteney-sous-bois-i üzemben. Royer általában kora

Royer Savoy II fényképezőgép © Fejér Zoltán 2019

délutánonként próbált az új tervekkel foglalkozni, amiket gyakran még a gyári ebédlő asztalán skiccelt fel. A prototípusokat pedig állítólag saját kézzel készítette el. 1959-ben talán túl nagyot fejlesztett: forgalomba hozta a kisfilmes, egyfényaknás tükörreflexes Savoyflexet, majd annak két változatát. Ezek közül a Savoyflex Automatic már az objektív fölé helyezett szelencellás fénymérővel rendelkezett. Ez volt az utolsó géptípus, mivel 1962 körül a cég megszűnt.

VETÉLYTÁRSAK

A francia fotótechnika-történészek² még adósak néhány fontos kérdés megválaszolásával, ők még egyelőre a különböző felbukkanó típusok leírásánál tartanak. Az újonnan színre lépett szakírójuk, Jean Bruno a kívülről egyszerűnek látszó Savoy és Foca fényképezőgépek javításáról jelentetett meg³ 180 fotóval illusztrált könyvet. Továbbra is kérdés: honnan vette Royer a fejlesztésekhez szükséges szakértelmet és nyilvánvalóan nem kevés pénzt...?

Vizsgáljuk meg az 1950-es években forgalmazott fényképezőgépek közül a három szomszédos országban (a két Németország, Olaszország) előállított, léptékes, Newton-keresős, központi záras kisfilmeseket! Ezúttal hagyjuk figyelmen kívül a franciákat, az angolokat, a tengerentúliakat, a KGST-termékeket és távolkeletieket! (Ezek Nyugat-Európába történő exportja ugyanis az 1950-es években csekély mennyiségű és nagyon esetleges volt.) A területi szűkítés ellenére a kisfilmes, léptékes, központi záras kamerák terén nagy típusválasztékot, számos kis és nagy (tőkeerős) gyártót találhatunk. Nem túlzás, ha feltételezzük: az ezeknek cégekkel történő vetélkedéshez Royer – egy ideig – még akár (állami) támogatást is kaphatott...

Nézzünk tehát egy teljességre egyáltalán nem törekvő felsorolást! Németország: Adox 35 (1953), Adox Polo (1959); Agfa Silette (1953-tól több típusban), Agfa Isola (1957), Agfa Solina 1960. Ide kívánczik az Agfa Reflex, mint a Savoyflex német megfelelője.

A fényképezőgép rátett távmérővel © Fejér Zoltán 2019

Az objektív alulnézetből © Fejér Zoltán 2019

Apparete & Kamerabau Arette (1956), Balda Baldessa (1957), Balda Coronet (1960); Beier Beirette (1958), Bilora Bella 35; Braun Braunette 1954, Braun Gloriette 1958, de meg kell említeni a Paxette Reflexet (1958) is. Certo Certi (1963); Dacora CC (1962), Dacora Dignette (1958); Diax L-1 (1957); Franka Francolor (1961), Franka L (1962); Iloca Quick L (1952); Iloca Rapid (1954); Leidolf Leidox (1952), Leidolf Lordette (1955), Leidolf Lordox (1952); Montanus Montana (1956); Pentacon Pentona (1956); Regula Alka (1960), Regula I (1951), Regula Kombi (1955). A Royer 3b feltűnően hasonlít a Regula IIIc-hez. Meglepetésnek mondható a három neves gyártó: a Voigtländer Vito B-je (1954) és a Dynamicja (1961); a Wirgin Edinája és a Zeiss Ikon Contina gépcsaldja.

Ha az eddigiekhez hozzávesszük az olasz Bencini Koroll 35-ösét és a Ferrania Zephirjét (1960), akkor

legkevesebb 21 olyan üzemet soroltunk fel,⁴ amelyek termékei a René Royer SITO cégében készített kisfilmes, léptékes kamerának piaci ellenfelei voltak. Nem csekély birkózóverseny!

ROYER SAVOY

Mivel a fontenay-sous-bois-i gyárban előállított fényképezőgépek jelenleg hazánkban használtcikként kevésbé gyakorinak mondhatóak – néhány fotó erejéig – lássunk legalább egyet a legjellegzetesebb típusból!

A képeinken látható Royer Savoy II mérete: 130x85x40 mm. Utóbbi, azaz a vázvastagság objektívvel együtt: 70 mm. A Royer felirat a gépvázon és az objektív alatt is megtalálható. Ennek magyarázata az, hogy az I-es típus és a II-es néhány változatának az objektívet és az állványcsavart befoglaló 97x57 mm-es lapja leemelhető a gépvázról. Fontos adat, hogy a Savoyok képmérete 24x36 mm.

Az objektív felülnézetből © Fejér Zoltán 2019

A filmvisszatekerrelő-gomb francia nyelvű feliratai © Fejér Zoltán 2019

Arra viszont, hogy a SITO cégnev és a *Made in France* miért hiányzik, nemcsak a külföldön megjelentetett, nyomtatott szakirodalomban, hanem az Interneten fellelhető gyűjtői közlésekben sincs magyarázat. A SOM Berthiot 2,8/45 mm-es objektív 0,8 métertől állítható élesre. A 2,8-as fényerejű objektív 16-ig blendézhető. Az objektív és a gépváz közé szerelt központi zár B-t, valamint 1 mp-től 1/300-ig terjedő időket exponál. Az 1/25 utáni hosszabb expozíciós idők 1/10 és 1/5, azaz a sorozat nem geometrikus (1/15, 1/8, 1/4), ami a pontos megvilágítást, (a fényrekesz és az expozíciós idő összehangolását) nehezíti. A gépváz bal oldalán elől található exponáló karba kioldózsínort is lehet csavarni. A film visszatekerésekor a tüskés orsó feloldását végző rekesz a gépváz tetején található. A fényképezőgép alja emiatt sima és egy síkban van az állványcsavarmennel. A kamera vízszintesen könnyen elhelyezhető egy lapos

felületen, vagyis egyes esetekben az állvány használata mellőzhető. A film betöltése könnyű művelet, mivel a gépváz hátlapja felnyitható.

A gyorstovábbító/felhúzó kar az 1950-es évek végén még nem minden kisfilmes fényképezőgépen jelent meg. Központi záras fényképezőgépeknél a filmtovábbítás és a zárszerkezet összekapcsolt felhúzása sem magától értetődő műszaki megoldásnak mondható. A SITO/Royer Savoy II a Savoy I-hez képest megnagyobbított, de a tengelytáv-eltérést ki nem egyenlítő Newton-keresővel rendelkezik. Az utolsó típusokon viszont már pontosabb, bevetített képhatároló keretet talál a használó. A gépváz tetején lévő tartozék-papucsba a fényképező vakukészüléket (a zárszerkezet a II-esen már szinkronizált volt), vagy távmérőt/fénymérőt helyezhetett. A IIc pedig már beépített, de a zárszerkezettel egybe nem kapcsolt szelencellás fénymérővel készült.

A bőrtok felirata © Fejér Zoltán 2019

„Retro” hangulatú helyzet: filmbetöltés © Fejér Zoltán 2019

SZAVOJA

A francia fotótechnika-történészek tehát még adósak azzal a magyarázattal, hogy miért adta a Párizs melletti kisvárosban tevékenykedő gyártó a viharos, évszázados múltú és gazdag országrész nevét termékének... A szavojaiak ugyanis nem is annyira a termékek előállításában, mint inkább abban tűntek ki, hogy az értékeket a helyükön és elfogulatlanul kezelték. Értettek a műtárgyakhoz, de a legszívesebben az arannyal foglalkoztak. Ráadásul nem is annyira a megmunkálásával, mint a vele történő kereskedéssel... 1033-ban induló történetük során meghatározó európai uralkodó dinasztiviá vááltak. Tagjai 1713-tól Piemont hercegei, Szicília királyai, 1720-tól Szardínia, majd 1861-től Olaszország királyai is voltak. 1792-től Napóleon bukásáig tartoztak Franciaországhoz.

Amikora Császár egyéves száműzetés után, 1815. március 1-én partra szállt Vallaurisnál, a Golfe-Juan öbölben; az őt már váró szavojárdok azt javasolták neki: ne Lyonon keresztül menjen Párizsba, hanem inkább a hegyeken, azaz Szavoján át. Eleinte maroknyi csapat kísérte, majd Laffreyben összetalálkozott az ellene indult hadtesttel.

Napóleon fegyvertelenül eléjük állt és tüzet vezényelt. A nemrég még általa irányított katonák természetesen nem lőttek tábornokukra, sőt, átálltak hozzá és még aznap bevonultak Grenoble-ba. A Vallauris-tól a fővárosig tartó mintegy 880 kilométeres utat Napóleon összesen 6 nap alatt tette meg, majd katonái élén bevonult Párizsba. (A többi a történelemkönyvekből már tudjuk.)

1814 szeptemberétől 1815 júniusáig ülésezett a Császárvárosban a bécsi kongresszus, amelynek résztvevői többszörösen átszabták Európa térképét. Kis késéssel, március 7-én értesültek a résztvevők arról, hogy Napóleon elhagyta Elbát. A sokkoló hírré, miszerint bevonult Párizsba, az uralkodók, és megbízottaik összefogtak és igyekeztek a korábbinál összehangoltabb döntéseket hozni. Ennek részeként Szavoját visszaadták a Szárd-Piemonti Királyságnak és csak 1860-ban lett újra a Francia Császárság része.

Nos, itt zárult be a kör, ugyanis a bécsi kongresszus legfontosabb és Magyarországon is jól ismert személyisége egy fontos ténykedése ismertetésével kezdődik következő könyvem, amelyet – reményeim szerint – még 2019 során kezükbe vehetnek az érdeklődők...

Egy tartozékpapucsba illeszthető fénymérő © Fejér Zoltán 2019

Felirat a gép jobb oldalán © Fejér Zoltán 2019

Felirat a gép bal oldalán © Fejér Zoltán 2019

¹ Jim McKeown: *Price Guide to Antique & Classic Cameras*, Grantsburg, 2004, 864–865.

² Az általam személyesen ismert Patrice-Hervé Pont: „Fotofiche” néven Neuilly-ben, az 1980-as évek végétől fűzetsorozatot jelentetett meg különböző, általa fontosnak tartott régi fényképezőgépekről. Az ötven (!) kiadvány közül a 37. a 6x9-es képméretű Royer kamerákról szólt ugyan, de a kisfilmeket még Monsieur Pont sem „célozta meg”.

³ Jean BRUNO: *Reparation Royer Savoy & Foca Sport IB*, Auvergne, 2018.

⁴ Forrás: Jim McKeown: *l. m.*